

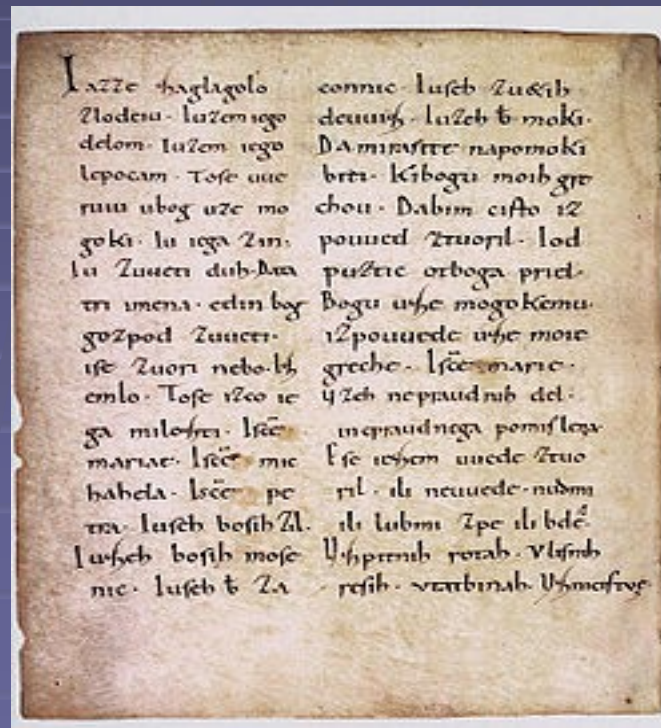
Vznik slovanského písma a jeho vývoj

Kyjevské listy

Otázky užívání písma u Slovanů v předcyrilometodějské době

Staroslověnské památky – psány dvojím různým písmem – hlaholicí nebo cyrilicí (jen tzv. Frizinské zlomky – latinkou)

Hypotézy o předcyrilometodějském užívání písma u Slovanů

- tzv. **runové písmo** u Slovanů – už dávno nemá podporu ve vědě
- tzv. „**ruská teorie**“ – také v slavistice má okrajové postavení (má několik variant) – opírá se o jedno místo v Životě Konstantinově, kde se líčí, jak Konstantin při cestě na černomořském pobřeží, která byla ještě před misí na Velkou Moravu, našel „evangelium a žaltář psané ruskými písmeny“. Zastánci této teorie tvrdí, že
 - A) Konstantin našel ruské knihy psané hlaholicí
 - B) předpokládají, že to bylo řecké písmo, použité k záznamu slovanské řeči – tj. vidí zde zárodek cyrilice.

ale:

- žádné doklady hlaholice ani jiného slovanského písma na Rusi nejsou doloženy před 10. století
- slovo „ruský“ pro 9. století neoznačovalo etnikum východoslovanské, ale germánské, a mohlo by být využito pro gótštinu

Hypotézy o předcyrolometodějském užívání písma u Slovanů

užívání písma před misí na Velkou Moravu se uznává: např. záznamy hospodářského charakteru nebo zápisy jmen apod.

MNICH CHRABR: „O PÍSMENECH“

„Slované dřív, pokud byli pohany, neměli písma, ale počítali a věštili črtami a zářezy. Když pak byli pokřtěni, snažili se psát slovanskou řeč římskými a řeckými písmeny bez dodatečné úpravy...“

Předcyrolometodějské užívání písma u Slovanů

- Při šíření křesťanství u moravských, panonských a bulharských křesťanů v průběhu 9. stol. cizí misionáři užívali nějaké texty i v domácím jazyce.
- Liturgickým jazykem byla řečtina nebo latina, ale základní, elementární texty katechetické (křestní a zpovědní formule, Otčenáš) bylo nutno odříkávat *ve srozumitelném jazyce*. Je velmi pravděpodobné, že tyto texty zaznamenávali písmem, které znali – latinkou nebo řeckým písmem „bez úpravy“
- Lze připustit existenci nějakých písemných záznamů v slovanské řeči před Konstantinem a Metodějem – zápisy, pořizovány k osobní, individuální potřebě jednotlivých misionářů. Ale ty nevytvořily počátek souvislé literární tradice, nepoložili základ slovanské písemné vzdělanosti

Vznik slovanského písma

Konstantin vytvořil hlaholici a ta je nejstarší slovanské písmo

Argumentace:

- Prameny mluví o tom, že Konstantin vytvořil nové písmo. O skutečném vynálezu lze mluvit pouze o hlaholici – jednotně promyšlený a originálně koncipovaný grafický systém.
- Je to abeceda tak samostatná, že názory na její možné předlohy se velmi rozcházejí, připouští se, že velmi vzdáleným vzorem bylo malé (minuskulní) řecké písmo a u jednotlivých liter i některé orientální abecedy
- Nejstarší památky psané hlaholicí jsou jazykově starobylejší než nejstarší památky cyrilské
- Hlaholice reflektuje některé specifické znaky starých slovanských dialektů ze soluňského okolí (zvláště v užívání jať) (Konstantin – rodilý Soluňan)

Vznik slovanského písma

Cyrilice vznikla později, na přelomu 9. a 10. stol. v Bulharsku

- Cyrilice představuje v podstatě bez dalších úprav přejeté velké (majuskulní) písmo řecké, doplněno o specifické grafémy k záznamu slovanských fonémů neexistujících v řečtině té doby

Vývoj slovanského písma

- vytlačování hlaholice *cyrilicí* (možná proto, že cyrilice byla zřetelnější, čitelnější a a snadnější než hlaholice, ale proces byl ve skutečnosti složitější)

Vývoj slovanského písma na území Čech a Moravy

- Na Moravě: hlaholice přestala existovat spolu se staroslověnským písemnictvím po zániku Velkomoravské říše
- V Čechách: hlaholice přestala existovat po zákazu slovanské liturgie a vypuzení slovanských mnichů ze Sázavského kláštera r. 1097
- Jen epizodické oživení: od 40. let 14 stol. v Emauzském klášteře v Praze, založeném Karlem IV., který sem povolal slovanské „hlaholáše“ z Chorvatska

Vývoj slovanského písma v Bulharsku a na Rusi

- Hlaholice je tam dobře doložena
- K vítězství cyrilice nepochybně přispěla autorita byzantského kléru, který přirozeně upřednostňoval písmo, které se hlásí do byzantské kulturní sféry celkovým grafickým vzhledem
- Později se cyrilice stala u většiny jižních Slovanů a na Rusi písmem nejen církevním, ale i administrativně-správným a vůbec svěským. V té své funkci byla různě upravována, za Petra Velikého pro potřeby knihtisku byla změna podstatná a zásadní – vedla ke vzniku tzv. *občanského písma* („graždanky“) – základu soudobé azbuky. Novodobou ruskou azbuku přejali (a event. doplnili) jako svou dnešní abecedu i Bělorusové, Ukrajinci, Bulhaři, Srbové, Makedonci, někteří neslovanské národnosti bývalého Sovětského svazu a Mongolové.

Vývoj slovanského písma v Chorvatsku

- Hlaholice zůstala zachovaná delší dobu jen u katolických Chorvatů
- Tam se její původní oblé tvary změnilly v hranaté – vznikla tzv. *hraná neboli chorvatská hlaholice*
- Písemnictví v tomto písmu dosáhlo ve středověku velkého rozkvětu a v církevních knihách na určitých místech zůstalo zachováno až do nové doby
- Hlaholici pak vytlačila latinka

Baščanska ploča

